

GŁÓWNY URZĄD STATYSTYCZNY
DEPARTAMENT STATYSTYKI SPOŁECZNEJ

OBJAŚNIENIA
DOTYCZĄCE WYPEŁNIANIA
ANKIETY MODUŁOWEJ **BAEL**
„PRACA A OBOWIĄZKI RODZINNE”

Warszawa 2005 r.

CZĘŚĆ I PRZEPISY OGÓLNE

1. Podstawa prawna badania

Moduł „PRACA A OBOWIĄZKI RODZINNE” stanowi część Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności, którego podstawą prawną jest Program badań statystycznych statystyki publicznej na 2005 rok. Badanie modułowe „Praca a obowiązki rodzinne” jest jednym z badań wymienionych w programie modułów do Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności, które mają być przeprowadzone w krajach Unii Europejskiej w latach 2004 – 2006 (Rozporządzenie Komisji Europejskiej nr 246/2003 z dnia 10 lutego 2003 r.). Aktem prawnym wprowadzającym w/w badanie modułowe w krajach UE jest Rozporządzenie Komisji Europejskiej nr 29/2004 z dnia 8 stycznia 2004 r.

2. Informacje ogólne o badaniu

Badanie modułowe jest to dodatkowe badanie realizowane jednocześnie z badaniem podstawowym. W przypadku modułów BAEL są to badania poświęcone określonej tematyce związanej z rynkiem pracy, przeprowadzane jednorazowo na próbie mieszkań wylosowanych do realizacji BAEL w określonym kwartale.

3. Cel badania

Głównym celem badania modułowego „Praca a obowiązki rodzinne” jest uzyskanie informacji na temat istniejących możliwości i sposobów łączenia pracy zawodowej z obowiązkami rodzinnymi.

W szczególności wyniki badania posłużą do:

- określenia możliwości dostosowywania pracy zawodowej do nieprzewidzianych sytuacji rodzinnych,
- określenia stosowanych form opieki nad dziećmi w wieku do 14 lat w czasie pracy ich rodziców,
- określenia stopnia, zakresu i sposobów korzystania w okresie ostatnich 12 miesięcy z urlopów wychowawczych,
- określenia skłonności do rezygnowania z pracy zawodowej na rzecz opieki nad innymi i odwrotnie.

4. Forma i zakres badania

- 1) Moduł „Praca a obowiązki rodzinne” stanowi jednorazowe badanie w ramach Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności i jest realizowany przy zastosowaniu metody reprezentacyjnej, na próbie mieszkań wylosowanych do BAEL w II kwartale 2005 r.

- 2) Podmiotem badania są osoby w wieku 15 – 64 lata, będące członkami gospodarstw domowych wylosowanych do badania, dla których wypełniono ankietę ZD.

5. Organizacja badania

Stosuje się § 4 „Objaśnień do Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności”.

6. Ogólne zasady metodyczne

Badanie modułowe „Praca a obowiązki rodzinne” prowadzone jest przy pomocy dodatkowej ankiety BAEL o symbolu ZD-E.

Odpowiedzi na pytania zawarte w ankiecie powinna udzielać osoba, której ankietę dotyczy. W niektórych jednak przypadkach (np. czasowa nieobecność osoby, brak możliwości nawiązania z nią kontaktu) wywiadu może udzielić inny członek gospodarstwa domowego, pod warunkiem, że posiada odpowiednie informacje dotyczące zakresu badania.

7. Czynności ankietera w czasie prowadzenia wywiadu

Stosuje się § 7 „Objaśnień do Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności”.

8. Ogólne zasady wypełniania formularzy

Stosuje się § 8 „Objaśnień do Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności”.

Badanie modułowe ma za zadanie rozszerzenie zakresu informacji zdobywanych w badaniu podstawowym. Dla ułatwienia pracy ankietera oraz osób kontrolujących jego pracę, w ankiecie ZD-E przytoczono wybrane pytania z ankiety ZD, a następnie postawiono pytanie „właściwe” dla badania modułowego. W tych przypadkach pytanie powtórzone z ankiety ZD jest najczęściej pytaniem filtrującym, co oznacza że następujące po nim pytania mają być skierowane tylko do wybranych osób. W przypadku pytań powtórzonych z ankiety ZD (w przypadku ankiety ZD-E są to pytania 1 i 2) należy przepisać odpowiedzi z odpowiedniego pytania ankiety podstawowej, bez zadawania (powtarzania) pytań respondentowi.

9. Sposób postępowania w przypadku odmowy bądź braku możliwości przeprowadzenia wywiadu

W przypadku, gdy respondent odmówi wypełnienia ankiety, ankieter powinien wyjaśnić cel badania oraz zapewnić, że uzyskane informacje zostaną wykorzystane wyłącznie do celów statystycznych. Jeżeli respondent podtrzymuje swoją odmowę lub w innym przypadku braku możliwości przeprowadzenia wywiadu, należy wypełnić tylko część adresową ankiety modułowej. W tym celu w pozycji 7 należy wpisać jeden z poniższych symboli:

1 - jest ankietą ZD, ale brak ankiety modułowej, ponieważ **respondent odmówił** udzielenia informacji na temat pracy i obowiązków rodzinnych,

2 - jest ankieta ZD, ale brak ankiety modułowej, ponieważ **osoba**, której ankieta dotyczy jest **nieobecna**, a nikt inny nie chce lub nie potrafi udzielić informacji na temat pracy i obowiązków rodzinnych tej osoby.

10. Obowiązek zachowania tajemnicy statystycznej

Stosuje się § 10 „Objaśnień do Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności”.

CZĘŚĆ II SZCZEGÓŁOWE ZASADY WYPEŁNIANIA ANKIETY

11. Część adresowa ankiety

Część adresową ankiety wypełnia ankieter na podstawie zapisów w Kartotece Gospodarstwa Domowego bez zadawania pytań respondentowi. W odpowiednich pozycjach należy wpisać:

- 1) w pozycji 01 - dwucyfrowy symbol województwa,
- 2) w pozycji 02 - numer porządkowy mieszkania w województwie (numer ten znajduje się w prawym górnym rogu Kartoteki ZG),
- 3) w pozycji 03 - numer gospodarstwa domowego nadany przez ankietera,
- 4) w pozycji 04 - numer ankiety ZD,
- 5) w pozycji 05 - numer kolejny, pod którym osoba odpowiadająca na ankietę została wpisana w Kartotece ZG,
- 6) w pozycji 06 - płeć respondenta.

Pozycję 07 – „*przyczyna braku ankiety*” należy wypełnić zarówno w przypadku braku możliwości przeprowadzenia wywiadu, jak również wówczas, gdy respondent udzielił odpowiedzi na pytania zawarte w ankiecie ZD-E. W przypadku braku możliwości przeprowadzenia wywiadu należy wpisać jeden z symboli opisanych w punkcie 9, natomiast w sytuacji, gdy wywiad się odbędzie, należy wpisać symbol 0.

Dział 1.

12. W **pytaniu 1** za osobę wykonującą pracę (odp. „tak” symbol 1) uważa się osobę, która w badanym tygodniu przepracowała przynajmniej 1 godzinę jako :

- pracownik najemny (również w indywidualnym gospodarstwie rolnym)
- pracujący na własny rachunek
- pomagający członek rodziny

Przy wypełnianiu tego pytania ankieter powinien posłużyć się odpowiedzią na pytanie 12 ankiety ZD. W pytaniu 1 zastosowanie mają te same zasady, które obowiązują przy wypełnianiu pytania 12 ankiety ZD i zawarte są w paragrafie 21 pkt. 12 Objaśnień do Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności.

Osobom, które udzielią odpowiedzi „tak” należy zadać pytanie 4, a osobom, które udzielią odpowiedzi „nie” – pytanie 2.

13. **Pytanie 2** należy zadać osobom, które na pytanie 1 odpowiedziały „nie” (symbol odpowiedzi 2). Pytanie 2 dotyczy osób, które mają pracę, ale w badanym tygodniu nie przepracowały nawet 1 godziny, np. z powodu choroby, urlopu, przerwy w działalności zakładu, strajku. Przy wypełnianiu tego pytania ankieter powinien posłużyć się odpowiedzią na pytanie 13 ankiety ZD. W pytaniu 2 zastosowanie mają te same zasady, które obowiązują przy wypełnianiu pytania 13 ankiety ZD i zawarte są w paragrafie 21 pkt. 13 Objaśnień do Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności.

Osobom, które udzielią odpowiedzi „tak” należy zadać pytanie 4, a osobom, które udzielią odpowiedzi „nie” – pytanie 3.

14. **Pytanie 3** należy zadać osobom, które na pytanie 2 odpowiedziały „nie” (symbol odpowiedzi 2). Jego celem jest uzyskanie informacji o tym czy respondent sprawuje opiekę nad dziećmi własnymi lub cudzymi w wieku do 14 lat lub innymi osobami w wieku 15 lat i więcej (krewnymi, przyjaciółmi, sąsiadami itp.) wymagającymi opieki. **Opieka nie może mieć charakteru zarobkowego**, powinna odbywać się w sposób **systematyczny/regularny**.

Osobą, która wymaga opieki może być zarówno osoba chora/niepełnosprawna, dziecko lub osoba starsza, które z racji swojego wieku mogą wymagać pomocy, ale także, ktoś kto np. przeżył jakąś bardzo trudną sytuację (np. śmierć kogoś bliskiego) i z tego powodu wymaga opieki/wsparcia.

Sprawowanie opieki może być rozumiane bardzo szeroko:

- w przypadku dzieci do 14 roku życia może to być np.: opieka osobista (ubieranie, mycie, karmienie, podawanie lekarstw), pomoc w odrabianiu lekcji, zajęciach domowych, wspólna zabawa, czytanie książek, spacerowanie itp.;
- w przypadku osób w wieku 15 lat i więcej wymagających opieki może to być np.: opieka osobista (np. ubieranie, mycie, karmienie, podawanie lekarstw), pomoc fizyczna (np. przy poruszaniu się), pomoc w kontaktach z urzędami (np. pomoc w wypełnianiu PIT-u, opłacanie rachunków na pocztę), pomoc w obowiązkach domowych (sprzątanie, zakupy, przygotowanie posiłku), dotrzymywanie towarzystwa itp.

Osobom, które udzielią odpowiedzi „tak” należy zadać pytanie 13, a osobom, które udzielią odpowiedzi „nie” – pytanie 25.

Celem **pytań od 4 do 7** jest określenie stopnia elastyczności i możliwości dostosowywania pracy zawodowej zarówno do nagłych/nieprzewidzianych sytuacji rodzinnych jak i zdarzeń wcześniej zaplanowanych **mających jednak związek z rodziną respondenta**. Powody rodzinne mogą

obejmować zarówno choroby/wypadki dzieci, małżonków lub krewnych, sytuacje, które wiążą się z koniecznością opieki nad dzieckiem lub innym członkiem rodziny, dłuższego niż zwykle pozostania w domu (np. z powodu spóźnienia opiekunki dziecka, zamknięcia przedszkola/żłobka z powodu epidemii grypy itp.), inne nieprzewidziane zdarzenia, ale także zdarzenia wcześniej zaplanowane (np. planowana operacja członka rodziny, wizyta z dzieckiem u dentysty, odprowadzenie dziecka na dworzec przed wyjazdem na wycieczkę szkolną itp.). **Powody rodzinne nie obejmują własnej choroby lub wypadku respondenta.**

15. W **pytaniu 4** zmiana momentu rozpoczęcia/zakończenia dnia pracy dotyczy sytuacji, w których respondent z powodów rodzinnych (patrz objaśnienia powyżej) przychodzi do pracy później lub wychodzi z pracy wcześniej (przynajmniej o godzinę). Późniejsze rozpoczęcie pracy nie musi (ale może) wiązać się z koniecznością przesunięcia momentu zakończenia pracy lub późniejszego odpracowania zaległych godzin. Podobnie wcześniejsze zakończenie pracy nie musi skutkować koniecznością późniejszego odpracowania zaległych godzin.

Odpowiedź „*tak, na ogół jest to możliwe*” oznacza, że respondent może, bez specjalnych problemów, zmienić moment rozpoczęcia/zakończenia dnia pracy w przypadku niemal wszystkich sytuacji rodzinnych nawet najbardziej błahych (np. towarzyszenie przerażonemu mężowi w trakcie wizyty u stomatologa). Jeżeli np. respondent wykonuje zawód, który nie wymaga od niego pracy w ściśle określonych godzinach (wykonywanie wolnego zawodu, nielimitowany czas pracy) wybiera odpowiedź 1.

Odpowiedź „*tak, jest to możliwe w wyjątkowych przypadkach*” oznacza, że respondent może zmienić moment rozpoczęcia/zakończenia dnia pracy tylko w szczególnych i nagłych sytuacjach losowych (np. wypadek lub poważna choroba kogoś z bliskiej rodziny).

Odpowiedź „*nie*” oznacza, że ktoś nie ma możliwości zmiany momentu rozpoczęcia/zakończenia dnia pracy, bez względu na sytuację rodzinną. Może to dotyczyć osób, które ze względu na charakter wykonywanej pracy nie mają takiej możliwości, np. pracowników służb mundurowych, służby zdrowia (żołnierz na służbie, lekarz na dyżurze, podczas operacji), osób, które z różnych powodów nie mogą opuścić swojego stanowiska pracy (np. pracownik przy taśmie produkcyjnej, dróżnik na przejeździe kolejowym). Brak takiej możliwości może także wynikać z określonych zasad obowiązujących w danej firmie lub np. stosunków personalnych panujących w miejscu pracy respondenta (niechęć szefa).

16. **Pytanie 5** odnosi się do sytuacji kiedy ktoś rozpoczyna i kończy swoją pracę o „normalnych” (takich jak zwykle) porach, jednak pomiędzy rozpoczęciem a zakończeniem dnia pracy ma możliwość, z powodów rodzinnych, przerwania na pewien czas obowiązków zawodowych i wyjścia z pracy w sprawach rodzinnych. Ważne jest to, że początek i koniec dnia pracy muszą być takie jak zwykle oraz to, że wyjście z pracy ma charakter chwilowy (np. na 2 godziny) lub okazjonalny.

Odpowiedź „*tak, na ogół jest to możliwe*” oznacza, że respondent może, bez specjalnych problemów, wyjść w trakcie godzin pracy w przypadku niemal wszystkich sytuacji rodzinnych, nawet najbardziej błahych. Jeżeli np. respondent wykonuje zawód, który nie wymaga od niego pracy w ściśle określonych godzinach (wykonywanie wolnego zawodu, nielimitowany czas pracy) wybiera odpowiedź 1.

Odpowiedź „*tak, jest to możliwe w wyjątkowych przypadkach*” oznacza, że respondent może wyjść w trakcie godzin pracy tylko w szczególnych i nagłych sytuacjach losowych (np. wypadek lub poważna choroba kogoś z bliskiej rodziny).

Odpowiedź „*nie*” oznacza, że ktoś nie ma możliwości wyjścia z pracy w trakcie godzin jej trwania, bez względu na sytuację rodzinną. Może to dotyczyć osób, które ze względu na charakter wykonywanej pracy nie mają takiej możliwości, np. pracowników służb mundurowych, służby zdrowia (żołnierz na służbie, lekarz na dyżurze, podczas operacji), osób, które z różnych powodów nie mogą opuścić swojego stanowiska pracy (np. pracownik przy taśmie produkcyjnej, dróżnik na przejeździe kolejowym). Brak takiej możliwości może także wynikać z określonych zasad obowiązujących w danej firmie lub np. stosunków personalnych panujących w miejscu pracy respondenta.

17. **Pytanie 6** ma na celu ustalenie czy respondent może z powodów rodzinnych wykonywać swoje obowiązki zawodowe w domu.

Odpowiedź „*tak, na ogół jest to możliwe*” oznacza, że respondent może, bez specjalnych problemów, wykonywać swoje obowiązki zawodowe w domu w przypadku niemal wszystkich sytuacji rodzinnych, nawet najbardziej błahych. Jeżeli respondent ma pracę, której wykonywanie nie jest związane z koniecznością przebywania w konkretnym miejscu (np. pisarz, malarz) wybiera odpowiedź 1. Także osoby, które zwykle pracują w domu powinny wybrać odpowiedź 1.

Odpowiedź „*tak, jest to możliwe w wyjątkowych przypadkach*” oznacza, że respondent ma możliwość wykonywania swoich obowiązków zawodowych w domu tylko w szczególnych i nagłych sytuacjach losowych (np. wypadek lub poważna choroba kogoś z bliskiej rodziny).

Odpowiedź „*nie*” oznacza, że ktoś nie ma możliwości wykonywania swoich obowiązków zawodowych w domu bez względu na sytuację rodzinną, ponieważ jego praca jest ściśle związana z konkretnym miejscem, lub ze względu na określone zasady obowiązujące w danym miejscu pracy, nieprzewidujące takiej możliwości.

18. Celem **pytania 7** jest uzyskanie informacji na temat możliwości takiej organizacji pracy przez respondenta, aby ze względów rodzinnych mógł on wziąć dzień wolny od pracy bez konieczności wykorzystywania urlopu.

Odpowiedź „*tak, na ogół jest to możliwe*” oznacza, że respondent może, bez specjalnych problemów, wziąć dzień wolny od pracy bez konieczności wykorzystywania urlopu w przypadku niemal

wszystkich sytuacji rodzinnych, nawet najbardziej błahych. Jeżeli np. respondent wykonuje zawód, który nie wymaga od niego pracy w ściśle określonych dniach (wykonywanie wolnego zawodu, nielimitowany czas pracy) wybiera odpowiedź 1.

Odpowiedź „*tak, jest to możliwe w wyjątkowych przypadkach*” oznacza, że respondent może wziąć dzień wolny od pracy bez konieczności wykorzystywania urlopu tylko w szczególnych i nagłych sytuacjach losowych (np. wypadek lub poważna choroba kogoś z bliskiej rodziny). Odpowiedź 2 mogą zaznaczyć np. pracownicy najemni, którzy w celu wzięcia wolnego dnia w pracy (bez konieczności wykorzystywania dni urlopowych) mają np. możliwość takiej organizacji swojego czasu pracy, aby móc odpracować ten dzień wcześniej lub później, bądź w przypadku pracy zmianowej zamienić się z kimś na zmiany itp.

Odpowiedź „*nie*” oznacza, że ktoś nie ma możliwości wzięcia dnia wolnego od pracy bez konieczności wykorzystywania urlopu, bez względu na sytuację rodzinną. Może to w niektórych przypadkach dotyczyć np. osób, pracujących w służbach mundurowych.

19. Celem **pytania 8** jest ustalenie, czy w okresie ostatnich 12 miesięcy, z powodu choroby w rodzinie lub innej nagłej sytuacji, respondent korzystał z dni wolnych od pracy nie wykorzystując w tym celu urlopu. Powody wymienione w objaśnieniach do pytań 4 – 7 odnoszą się także do tego pytania. Dodatkowo należy uwzględnić wszystkie sytuacje nie mające bezpośredniego związku z sytuacją rodzinną respondenta: np. nieprzewidziane zdarzenia losowe (pożar domu, pęknięcie rury, kradzież itp.). **Własna choroba lub wypadek respondenta nie powinny być brane pod uwagę.** W przypadku jeśli respondent korzystał z dni wolnych od pracy w oparciu o kilka z wymienionych w pytaniu form, powinien wybrać tylko jedną z nich (z której korzystał najczęściej).

Odpowiedź „*tak, z dodatkowych dni wolnych płatnych*” mogą zaznaczyć osoby, które w okresie ostatnich 12 miesięcy skorzystały z różnego rodzaju urlopów okolicznościowych (z okazji ślubu, pogrzebu), wolnych dni (w pełni płatnych) przysługujących na opiekę nad dziećmi lub innymi członkami rodziny oraz dni wolnych przysługujących podczas choroby dziecka lub innego członka rodziny, nad którym respondent sprawuje opiekę (częściowo płatnych).

Odpowiedź „*tak, z dodatkowych dni wolnych w pełni bezpłatnych*” mogą zaznaczyć osoby, które w okresie ostatnich 12 miesięcy, z powodów wymienionych w pytaniu, skorzystały z urlopu bezpłatnego.

Odpowiedź „*tak, z innych zwykle stosowanych rozwiązań*” mogą zaznaczyć osoby, które w okresie ostatnich 12 miesięcy skorzystały z dni wolnych od pracy (płatnych lub bezpłatnych) bez wykorzystywania w tym celu urlopu, w oparciu o inne od wymienionych w odp. 1 i 2 rozwiązania. Mogą to być np. nieformalna umowa z pracodawcą, możliwość wcześniejszego lub późniejszego odpracowania tego dnia a w przypadku pracy zmianowej możliwość zamiany dyżurów itp.

Odpowiedź „*nie*”, dotyczy osób, które w okresie ostatnich 12 miesięcy nie skorzystały z dni wolnych od pracy (bez wykorzystywania urlopu) ponieważ nie miały takiej możliwości lub osób, które miały taką możliwość lecz z uwagi na brak takiej potrzeby nie musiały z niej korzystać.

20. Celem **pytania 9** jest ustalenie czy respondent ma dzieci w wieku do 14 lat (własne, współmałżonka lub partnera) **mieszkające w tym samym gospodarstwie domowym**, nad którymi sprawuje on opiekę. **Jest to bardzo ważne.** Respondent, który ma dzieci w wieku do 14 lat, jednak nie mieszka z nimi w jednym gospodarstwie domowym (np. z powodu rozwodu, separacji, ale także pracy w innym mieście, kraju wiążącej się z długotrwałą nieobecnością w domu), nie sprawuje nad nimi opieki bądź nie utrzymuje z nimi kontaktu udziela odpowiedzi 2. W przypadku rodzin zastępczych także należy zaznaczyć odpowiedź 2.

Pytanie odnosi się zarówno do dzieci biologicznych jak i adoptowanych.

Osoby, które udzielią odpowiedzi „*tak*” przechodzą do pytania 10, natomiast osoby, które odpowiedzą „*nie*” przechodzą do pytania 22.

21. **Pytanie 10** jest kierowane do osób, które na pytanie 9 udzieliły odpowiedzi „*tak*” (symbol 1). Celem **pytania 10** jest uzyskanie informacji o tym kto sprawuje opiekę nad dzieckiem w czasie gdy respondent jest w pracy. Chodzi o ustalenie **jednej/głównej formy opieki** (takiej, z której respondent korzysta najczęściej). Pytanie dotyczy normalnego tygodnia pracy (bez uwzględniania okresu urlopów, wakacji lub innych szczególnych sytuacji – choroby respondenta, dziecka itp.). W przypadku gdy respondent ma więcej niż jedno dziecko w wieku do 14 lat lub gdy korzysta z kilku form opieki należy podać tę formę, która łącznie zajmuje największą liczbę godzin w tygodniu.

Odpowiedź „*dziecko przebywa w publicznej placówce opieki*” powinna być zaznaczona, gdy respondent korzysta z usług publicznych żłobków, przedszkoli, zerówek lub gdy dziecko uczęszczające do szkoły publicznej po skończonych lekcjach zostaje w świetlicy.

Odpowiedź „*dziecko przebywa w prywatnej placówce opieki*” powinna być zaznaczona, gdy respondent korzysta z usług prywatnych żłobków, przedszkoli, zerówek lub gdy dziecko uczęszczające do prywatnej szkoły po skończonych lekcjach zostaje w świetlicy.

Odpowiedź „*opłacana opiekunka*” dotyczy sytuacji, gdy podczas pracy respondenta dziecko przebywa pod opieką specjalnie do tego wynajętej osoby, która za sprawowaną opiekę pobiera wynagrodzenie. Może to być zarówno profesjonalna opiekunka, ale także np. osoba znajoma (sąsiadka, krewny itp.), której respondent płaci za opiekę nad dzieckiem.

Odpowiedź „*krewni mieszkający razem*” odnosi się do sytuacji, gdy dzieckiem opiekują się krewni (babcia, dziadek, starsze rodzeństwo, inni krewni) mieszkający w tym samym mieszkaniu/domu co respondent. **Opieka nie może mieć charakteru zarobkowego.** W przypadku gdy osoby te pobierają wynagrodzenie za opiekę nad dzieckiem, należy zaznaczyć odpowiedź 3.

Odpowiedź „*krewni mieszkający osobno*” dotyczy sytuacji, gdy dzieckiem opiekują się krewni (babcia, dziadek, starsze rodzeństwo, inni krewni) mieszkający w innym mieszkaniu/domu niż respondent. W tej odpowiedzi należy też uwzględnić ojca/matkę dziecka, który/a nie mieszka w tym samym gosp. dom. (np. z powodu rozwodu, separacji itp.), a opiekuje się dzieckiem w czasie pracy respondenta. **Opieka nie może mieć charakteru zarobkowego.** W przypadku gdy osoby te pobierają wynagrodzenie za opiekę nad dzieckiem należy zaznaczyć odpowiedź 3.

Odpowiedź „*sąsiedzi/ przyjaciele*” dotyczy sytuacji, w których dzieckiem opiekują się sąsiedzi/znajomi/ przyjaciele, **niepobierający za tę opiekę wynagrodzenia.** W przypadku gdy te same osoby za opiekę nad dzieckiem pobierają wynagrodzenie, należy zaznaczyć odpowiedź 3.

Odpowiedź „*nie korzystam z usług opieki nad dzieckiem/dziecko nie wymaga już opieki*” może np. odnosić się do osób, które uważają, że ich dziecko jest już na tyle samodzielne, że nie wymaga opieki. Odpowiedź ta powinna być też wybrana przez osoby, których dzieci czas po skończeniu zajęć szkolnych spędzają razem z respondentem (np. w jego miejscu pracy) a także osoby, których dzieci tuż po szkole rozpoczynają inne zajęcia, pozaszkolne (angielski, tenis, gra na skrzypcach itp.) – chodzi tu o zajęcia odbywające się poza szkołą. W przypadku gdy tego typu zajęcia odbywają się na terenie szkoły należy zaznaczyć odpowiedź 1 lub 2 w zależności od typu szkoły (publiczna, prywatna), do której uczęszcza dziecko.

22. Celem **pytania 11** jest uzyskanie informacji na temat tego czy w okresie ostatnich 12 miesięcy podczas wakacji lub kiedy instytucja świadcząca usługi opieki nad dziećmi była zamknięta lub kiedy opiekunka miała wolne, respondent korzystał z dni wolnych (**bez wykorzystywania w tym celu urlopu**), zmniejszenia czasu pracy lub zmiany organizacji pracy w celu opieki nad dzieckiem. Jeśli tak, to jakie były tego główne przyczyny (chodzi o podanie **jednej najważniejszej przyczyny**).

W odpowiedzi 1 zwrot „*w ciągu dnia*” oznacza czas pomiędzy godziną 7:00 a 19:00.

W odpowiedzi 2 „*nietypowe pory*” oznaczają pory dnia – przed godziną 7:00 i po godzinie 19:00 (np. respondent pracuje zwykle wieczorem, w tym czasie korzysta z usług opiekunki, lecz w trakcie jej choroby nie jest w stanie znaleźć zastępczej formy opieki ze względu na późną porę); „*nietypowe okresy*” oznaczają natomiast okresy takie jak wakacje, ferie, weekendy, dni świąteczne itp., w trakcie których zakres i dostępność usług opiekuńczych mogą być ograniczone (w porównaniu do „normalnych” okresów).

Osobom, które udzielią odpowiedzi od 1 do 5 należy zadać pytanie 14, a osobom, które udzielią odpowiedzi 6 – pytanie 12.

23. **Pytanie 12 ma ścisły związek z pytaniem 11.** Na **pytanie 12** odpowiadają osoby, które w pytaniu 11 zaznaczyły odpowiedź 6. Jego celem jest ustalenie, kto podjął się opieki nad dzieckiem w sytuacji gdy respondent nie wziął dnia wolnego, nie zmniejszył czasu pracy bądź nie skorzystał z innego sposobu organizacji pracy w okresie wakacji lub kiedy instytucja świadcząca usługi opieki nad dziećmi była zamknięta lub kiedy opiekunka miała wolne. Jeśli respondent w celu opieki nad

dzieckiem wziął urlop wypoczynkowy powinien wybrać odpowiedź 10 „respondent (urlop wypoczynkowy)”. W przypadku gdy respondent korzystał z kilku z wymienionych w form, powinien wybrać jedną z nich (tą z której korzystał najczęściej, lub która łącznie zajmowała najwięcej czasu).

Objaśnienia do poszczególnych wariantów odpowiedzi w pytaniu 12 są w dużym stopniu zbieżne z objaśnieniami do pytania 10.

24. **Pytanie 13** jest kierowane do osób, które na pytanie 3 udzieliły odpowiedzi „tak”. Jest ono analogiczne do **pytania 9**.

Osoby, które udzieliły odpowiedzi „tak” przechodzą do pytania 14, natomiast osoby, które odpowiedzą „nie” przechodzą do pytania 22.

W pytaniach dotyczących urlopu wychowawczego pytamy o urlop wychowawczy przypadający **tylko na jedno dziecko** respondenta. W przypadku gdy respondent ma np. dwójkę małych dzieci, na które w analizowanym okresie (ostatnie 12 miesięcy) przysługiwało mu prawo do urlopu wychowawczego, wówczas pytania zawarte w ankiecie powinny odnosić się do urlopu przysługującego na młodsze dziecko.

Pytanie 14 jest kierowane do wszystkich osób w wieku 15 – 64 lata, które posiadają dzieci w wieku do 14 lat (własne lub współmałżonka) **mieszkające w tym samym gospodarstwie domowym**.

25. W **pytaniu 14** chodzi o ustalenie, czy w okresie ostatnich 12 miesięcy respondentowi przysługiwało prawo do urlopu wychowawczego. Według polskiego prawa urlop wychowawczy przysługuje pracownikom zatrudnionym co najmniej 6 miesięcy (do sześciomiesięcznego okresu zatrudnienia wlicza się także poprzednie okresy zatrudnienia), w wymiarze:

- a) do 3 lat w celu sprawowania osobistej opieki nad dzieckiem, nie dłużej jednak niż do ukończenia przez nie 4 roku życia,
- b) do 3 lat, nie dłużej jednak niż do ukończenia przez dziecko 18 roku życia, jeżeli z powodu stanu zdrowia potwierdzonego orzeczeniem o niepełnosprawności lub stopniu niepełnosprawności dziecko wymaga osobistej opieki pracownika (w takiej sytuacji nie ma znaczenia czy pracownik korzystał z urlopu wychowawczego, o którym mowa w pkt. a)

Osoby, które spełniają te warunki wybierają odpowiedź 1 i przechodzą do pytania 15. Osoby, które nie spełniają powyższych warunków zaznaczają odpowiedź 2 i przechodzą do pytania 22.

Uwaga: w przypadku osób, którym przysługuje prawo do urlopu wychowawczego na dziecko niepełnosprawne pytamy tylko o dzieci **do 14 roku życia**.

26. W **pytaniu 15** prawo do urlopu wychowawczego obejmuje zarówno **urlop wychowawczy** jako taki, jak i **prawo do zmniejszenia wymiaru czasu pracy**. Zgodnie z polskim prawem osoba, której

przysługuje prawo do urlopu wychowawczego może zwrócić się z wnioskiem do pracodawcy o obniżenie dotychczasowego wymiaru czasu pracy (do wymiaru nie niższego niż połowa pełnego wymiaru czasu pracy) na czas przysługiwania jej prawa do urlopu wychowawczego. **Ważne jest, aby nie utożsamiać prawa do urlopu wychowawczego tylko i wyłącznie z samym urlopem wychowawczym. Należy na to zwrócić szczególną uwagę przy zadawaniu tego pytania.**

Odpowiedź „*tak*” zaznaczają zarówno osoby, które przerwały pracę zawodową i skorzystały z urlopu wychowawczego, jak i osoby, które nie przerywając pracy zawodowej skorzystały jedynie z przysługującego im prawa do zmniejszenia wymiaru czasu pracy na czas, w którym mogłyby skorzystać z urlopu wychowawczego. Odpowiedź ta dotyczy wszystkich osób, które w okresie ostatnich 12 miesięcy skorzystały z prawa do zmniejszenia wymiaru czasu pracy bądź przebywały na urlopie wychowawczym przynajmniej przez jeden dzień.

Odpowiedź „*nie*” dotyczy zarówno osób, które w ogóle nie zamierzały skorzystać z prawa do urlopu wychowawczego, jak i tych, którzy z jakichś powodów nie skorzystali z urlopu wychowawczego tylko w okresie ostatnich 12 miesięcy (ale nie wykluczają takiej możliwości w przyszłości).

Osobom, które udzielią odpowiedzi „*tak*” należy zadać pytanie 16, a osobom, które udzielią odpowiedzi „*nie*” – pytanie 21.

Pytania **od 16 do 20** dotyczą przebiegu **całego okresu przysługiwania prawa do urlopu wychowawczego**. W przypadku gdy respondentowi dopiero niedawno zaczęło przysługiwać prawo do urlopu wychowawczego powinien on w odpowiedziach na poniższe pytania mówić o swoich planach i przewidywaniach co do przebiegu całego okresu przysługiwania prawa do urlopu wychowawczego.

27. W **pytaniu 16** pytamy o formę w jakiej respondent skorzystał z przysługującego mu prawa do urlopu wychowawczego. Istnieją trzy możliwości skorzystania z prawa do urlopu wychowawczego:

- zmniejszenie wymiaru czasu pracy,
- urlop wychowawczy,
- połączenie obu powyższych form

Odpowiedź 1 oznacza, że respondent skorzystał **tylko i wyłącznie z prawa do zmniejszenia wymiaru czasu pracy**, nie wykorzystując tym samym urlopu wychowawczego jako takiego. Nie musi to oznaczać, że respondent przez cały czas korzystał z przysługującego mu prawa do zmniejszenia wymiaru czasu pracy. Respondent mógł np. przez pierwszy rok przysługiwania prawa do urlopu wychowawczego pracować w pełnym wymiarze czasu, a w kolejnym roku, z powodu chęci zwiększenia czasu poświęcanego opiece nad dzieckiem, zmniejszyć ten wymiar do pół etatu.

Odpowiedź 2 oznacza, że respondent skorzystał **tylko i wyłącznie z urlopu wychowawczego**, nie wykorzystując tym samym możliwości zmniejszenia wymiaru czasu pracy. Odpowiedź ta dotyczy wszystkich osób, które przebywały na urlopie wychowawczym przynajmniej jeden dzień.

Odpowiedź „3” odnosi się do sytuacji, w których respondent, w okresie przysługiwania mu prawa do urlopu wychowawczego, skorzystał z obu powyższych możliwości (np. przez rok przebywał na urlopie wychowawczym po czym wrócił do pracy zmniejszając jednocześnie wymiar czasu pracy do pół etatu.).

Osobom, które udzielą odpowiedzi 1 należy zadać pytanie 22, a osobom, które udzielą odpowiedzi 2, 3 – pytanie 17.

Pytania od 17 do 20 odnoszą się **tylko i wyłącznie** do urlopu wychowawczego jako takiego.

28. **Pytanie 17** jest kierowane do osób, które na pytanie 16 udzieliły odpowiedzi 2 lub 3. Jego celem jest ustalenie czy respondent wykorzystał urlop wychowawczy w pełnym, czy niepełnym wymiarze. Według polskiego prawa pełny wymiar urlopu wychowawczego wynosi 3 lata (szczegóły - patrz objaśnienia do pytania 14). Osoby, które w sumie przebywały na urlopie wychowawczym przez 3 lata powinny wybrać odpowiedź „tak”, osoby, dla których ten okres jest krótszy niż 3 lata powinny wybrać odpowiedź „nie”.

29. W **pytaniu 18** chodzi o ustalenie w ilu częściach respondent wykorzystał urlop wychowawczy. Według polskiego prawa urlop wychowawczy może być wykorzystany najwyżej w **4 częściach**. Oznacza to, że osoba, której przysługuje urlop wychowawczy ma możliwość podzielenia jego pełnego wymiaru (3 lata) na maksymalnie 4 części - może np. przez pierwszy rok przysługiwania prawa do urlopu wychowawczego przebywać na urlopie wychowawczym następnie wrócić na pół roku do pracy po czym ponownie pójść na urlop wychowawczy na 6 miesięcy, ponownie wrócić do pracy na rok, aby następnie znowu wrócić na urlop wychowawczy itp. Innymi słowy, urlop wychowawczy może być trzykrotnie przerywany, czwarta przerwa jest równoznaczna z zakończeniem przysługiwania prawa do urlopu wychowawczego (bez względu na to czy był on wykorzystany w pełnym czy niepełnym wymiarze).

30. W **pytaniu 19** pytamy o to , czy w trakcie trwania urlopu wychowawczego respondent pobierał zasiłek wychowawczy (od 1 maja 2004 r. nazywany dodatkiem z tytułu opieki nad dzieckiem w okresie korzystania z urlopu wychowawczego). Według polskiego prawa zasiłek wychowawczy przysługuje osobom, których średni dochód przypadający na jednego członka gospodarstwa domowego nie przekraczał 25 % kwoty przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia w poprzednim roku kalendarzowym ogłaszanego dla celów emerytalnych. Okres pobierania zasiłku nie musi być równy całemu okresowi trwania urlopu wychowawczego (może być krótszy). Np. osoba, która przebywała na urlopie wychowawczym przez pół roku, a pobierała zasiłek wychowawczy tylko przez miesiąc jego trwania zaznacza odpowiedź „tak”.

31. Celem **pytania 20** jest uzyskanie informacji na temat tego czy w czasie trwania urlopu wychowawczego respondent skorzystał z możliwości, przewidzianej w kodeksie pracy, podjęcia pracy zarobkowej, nauki, szkolenia lub innej działalności (bez rezygnowania z osobistej opieki nad dzieckiem). Okres, w którym respondent podejmował taką działalność nie musi być równy całemu okresowi trwania urlopu wychowawczego (może być krótszy). Podpunkty a) i b) dotyczą pracy najemnej, natomiast w podpunkcie f) „inna działalność” może dotyczyć działalności o charakterze społecznym, charytatywnym, politycznym itp.

Pytanie 20 składa się z sześciu podpunktów od a) do f), które należy traktować jako oddzielne pytania. Respondent powinien kolejno udzielić odpowiedzi „*tak*” lub „*nie*” na **każdy** z podpunktów.

32. **Pytanie 21** jest kierowane do osób, które w okresie **ostatnich 12 miesięcy** w żadnej formie nie skorzystały z przysługującego im prawa do urlopu wychowawczego (na własne dzieci mieszkające w tym samym gospodarstwie domowym). Osoby te w pytaniu 15 udzieliły odpowiedzi 2.

W **pytaniu 21** chodzi o uzyskanie informacji o głównej przyczynie niekorzystania w okresie ostatnich 12 miesięcy z przysługującego prawa do urlopu wychowawczego. Respondent powinien wybrać **jedną, najważniejszą przyczynę**, z powodu której nie skorzystał z prawa do urlopu wychowawczego. Prawo do urlopu wychowawczego obejmuje także możliwość zmniejszenia wymiaru czasu pracy.

Odpowiedź 1 dotyczy sytuacji, w których respondentowi nie przysługuje prawo do zasiłku wychowawczego, lub respondent uznaje, że wysokość zasiłku jest zbyt niska w stosunku do jego oczekiwań i w związku z tym preferuje pracę zawodową.

W odpowiedzi 2 brak wystarczającej elastyczności w wyborze okresu urlopu wychowawczego może odnosić się np. do sytuacji gdy respondent chciałby wykorzystać przysługujący mu urlop wychowawczy w więcej niż 4 częściach lub chciałby zmniejszyć swój czas pracy do wymiaru mniejszego niż ½ etatu itp. Ponieważ polskie prawo nie przewiduje takiej możliwości, respondent decyduje się nie korzystać z prawa do urlopu wychowawczego.

W odpowiedzi 3 negatywne skutki dla zabezpieczenia socjalnego oznaczają przede wszystkim niższą emeryturę w przyszłości.

Odpowiedź 4 dotyczy sytuacji, gdy respondent nie korzysta z prawa do urlopu wychowawczego, gdyż obawia się że mogłoby to w negatywny sposób odbić się na przebiegu jego dalszej kariery zawodowej (np. zahamowałyby to spodziewany awans, wiązałyby się z utratą orientacji w bieżącej sytuacji/problemach firmy, która mogłaby być później trudna do nadrobienia, wiązałyby się z koniecznością rezygnacji z wyjazdu na zagraniczny staż lub wyłączeniem z realizacji atrakcyjnego projektu, dużą konkurencją na rynku pracy itp.) lub nie robi tego z powodu negatywnego stosunku pracodawcy *do osób korzystających z tego prawa (presja stwarzana przez pracodawcę, lęk przed utratą pracy, zajmowanego stanowiska, mniejszymi poborami, brakiem awansu itp.).*

Odpowiedź 5 dotyczy sytuacji, w której respondent nie korzystał z prawa do urlopu wychowawczego z innych powodów niż wymienione wyżej, które dotyczyły jednak pracy zawodowej.

Odpowiedź 6 obejmuje wszystkie inne przyczyny, niezwiązane z pracą zawodową, z powodu których respondent nie skorzystał w okresie ostatnich 12 miesięcy z przysługującego mu prawa do urlopu wychowawczego (mogą to być przyczyny osobiste, zdrowotne, rodzinne, itd.).

33. W **pytaniu 22** pytamy o to, czy respondent regularnie opiekuje się dziećmi w wieku do 14 lat (innymi niż własne lub współmałżonka), osobami w wieku 15 – 59 lat wymagającymi opieki, osobami w wieku 60 lat i więcej wymagającymi opieki. Pytanie 22 dotyczy opieki (*patrz objaśnienia w pkt. 14*) nad wszystkimi osobami, **poza własnymi dziećmi respondenta (lub dziećmi jego współmałżonka) w wieku do 14 lat**, nad którymi respondent sprawuje opiekę. Jeśli respondent opiekuje się tylko cudzymi dziećmi w wieku do 14 lat w podpunkcie a) zaznacza odpowiedź „tak” a w podpunktach b) i c) odpowiedź „nie”. W przypadku, gdy respondent oprócz opieki nad cudzymi dziećmi opiekuje się również osobami w wieku 60 lat i więcej, w punktach a) i c) zaznacza odpowiedź „tak” a w punkcie b) „nie” itd. Respondent powinien odnieść się **do każdego** z podpunktów oznaczonych w pytaniu literami a), b) i c).

34. Celem **pytania 23** jest uzyskanie informacji o skłonności respondenta do rezygnowania z pracy zawodowej na rzecz opieki nad innymi osobami bądź odwrotnie – rezygnowania z opieki nad innymi na rzecz pracy zawodowej. Chodzi tu o opiekę nad wszystkimi osobami, nad którymi respondent tę opiekę sprawuje - zarówno dziećmi, własnymi lub cudzymi w wieku do 14 lat jak i osobami starszymi, które z różnych względów wymagają opieki. Jeśli respondent chciałby podjąć pracę, lub pracować w większym wymiarze niż do tej pory, zmniejszając jednocześnie czas opieki nad innymi wybiera odpowiedź 1. Jeśli respondent chciałby zmniejszyć czas poświęcany dotychczas pracy zawodowej w celu zwiększenia czasu poświęcanego opiece nad innymi wybiera odpowiedź 2. Jeśli respondent chciałby mieć bardziej elastyczny czas pracy (np. móc w zależności od sytuacji i potrzeb samodzielnie ustalać godziny swojej pracy, dzienny wymiar czasu poświęcany na pracę zawodową itp.), aby bez ograniczenia czasu pracy móc sprawować na opiekę nad innymi wybiera odpowiedź 3. Jeśli respondentowi odpowiada taki jak do tej pory podział pomiędzy czasem poświęcanym pracy zawodowej a czasem przeznaczanym na opiekę nad innymi i nie chce dokonywać żadnych zmian w organizacji swojego życia zawodowego i własnych obowiązków opieki nad innymi wybiera odpowiedź 4.

Osobom, które udzieliły odpowiedzi 1 należy zadać pytanie 24, a osobom, które udzieliły odpowiedzi od 2 do 4 – pytanie 25.

35. **Pytanie 24** jest kierowane do osób, które chciały podjąć pracę lub zwiększyć wymiar czasu pracy zawodową kosztem zmniejszenia czasu poświęcanego opiece nad innymi, tj. osób, które na pytanie 23 udzieliły odpowiedzi 1. Celem pytania 24 jest ustalenie głównej przyczyny, **związanej z opieką nad innymi**, dla której respondent nie podejmuje pracy lub nie pracuje w większym wymiarze. Jeżeli Respondent opiekuje się jednocześnie dziećmi w wieku do 14 lat (zarówno własnymi lub

współmałżonka jak i cudzymi) i osobami w wieku 60 lat i więcej i nie podejmuje pracy lub nie pracuje w większym wymiarze z powodu zbyt wysokich cen usług opiekuńczych to w podpunktach a) i c) wybiera odpowiedź 4 natomiast w podpunkcie b) odpowiedź 7. Odpowiedź 7 powinna być wybierana w przypadku gdy respondent nie sprawuje opieki, nad osobami należącymi do którejś z grup osób wyróżnionych w podpunktach a), b), c). Odpowiedź 6 może być natomiast wybrana np. w przypadku gdy ktoś nie pracuje ponieważ nie może znaleźć pracy, lub mógłby pracować więcej, ale tylko w sytuacji gdyby małżonek/partner zmniejszył swój wymiar pracy.

Patrz też objaśnienia do **pytania 11**.

Respondent powinien **wybrać jedną/ najważniejszą** przyczynę nie podejmowania pracy lub nie pracowania w większym wymiarze (przyczyny zostały ponumerowane w pytaniu liczbami od 1 do 7) oraz odnieść się **do każdego** z podpunktów - oznaczonych w pytaniu literami a), b) i c).

36. **Pytanie 25** jest pytaniem kończącym wywiad i zadawane jest wszystkim osobom, które udzielały odpowiedzi na pytania zawarte w ankiecie ZD-E. W pytaniu tym należy zaznaczyć, od kogo ankieter uzyskał informacje w trakcie przeprowadzania wywiadu.